

## **АНАЛІЗ СТАНУ ЗДІЙСНЕННЯ СУДОЧИНСТВА ТА ДАНИХ СУДОВОЇ СТАТИСТИКИ ЩОДО РОЗГЛЯДУ СПРАВ І МАТЕРІАЛІВ ВИЩИМ СПЕЦІАЛІЗОВАНИМ СУДОМ УКРАЇНИ З РОЗГЛЯДУ ЦИВІЛЬНИХ І КРИМІНАЛЬНИХ СПРАВ У 2012 Р.**

Відповідно до повноважень, передбачених ст. 32 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», та на виконання закріпленого Конституцією України обов'язку щодо здійснення судочинства у 2012 р. Вищим спеціалізованим судом України з розгляду цивільних і кримінальних справ виконано значний обсяг роботи та вжито ряд заходів із організаційного забезпечення цієї роботи.

Із метою реалізації зазначених повноважень у звітному періоді ВССУ здійснено таке.

На засіданні пленуму ВССУ протягом II півріччя 2012 р. прийнято постанови, які розміщено на офіційному веб-сайті ВССУ:

— «Про узагальнення судової практики розгляду цивільних справ про захист права власності та інших речових прав»;

— «Про узагальнення судової практики розгляду судами скарг на рішення, дії або бездіяльність державного виконавця чи іншої посадової особи державної виконавчої служби під час виконання судового рішення у цивільній справі».

У зазначених вище постановою надано відповідні роз'яснення з питань застосування норм права.

Також протягом 2012 р. апеляційним судам областей, міст Києва та Севастополя, Апеляційному суду Автономної Республіки Крим підготовлено та надіслано ВССУ інформаційні листи щодо висловлення правових позицій та вирішення окремих спірних питань, що виникають при застосуванні норм матеріального та процесуального права, із розміщенням їх на офіційному веб-сайті ВССУ.

Крім того, ВССУ здійснює активну роботу щодо забезпечення єдиних підходів до розуміння й тлумачення норм КПК, який набрав чинності 20 листопада 2012 р. Протягом звітнього періоду було підготовлено інформаційні листи із ґрунтовними роз'ясненнями щодо застосування окремих норм КПК. Зазначені листи розміщено на офіційному веб-сайті ВССУ.

Також відбулися відеоконференції із судьями місцевих та апеляційних судів, навчання, семінари, тренінги, круглі столи з вивчення новел та напрацювання практичних підходів до реалізації положень КПК.

Протягом 2012 р. судьями ВССУ надавалася методична допомога судам нижчого рівня більшості регіонів України; судді ВССУ брали участь у семінарських навчаннях, нарадах, наукових конференціях і круглих столах із судьями місцевих загальних та апеляційних судів.

У 2012 р. зберігається тенденція збільшення надходжень справ і матеріалів до ВССУ. Так, у звітному періоді на розгляд до ВССУ надійшло майже 99,2 тис. касаційних скарг, справ (із урахуванням витребуваних справ), заяв, клопотань щодо визначення підсудності, що на 15,5 % більш ніж у 2011 р. (85,8 тис.).

Закінчено провадження (з урахуванням залишку на початок звітнього періоду) у 100,1 тис. касаційних скарг, справ та заяв (із урахуванням повернутих) або 96,1 % від тих, що перебували на розгляді. Тобто переважну більшість усіх справ і матеріалів розглянуто.

Залишок нерозглянутих касаційних скарг, справ та заяв на кінець 2012 р. становить 4 тис. або лише 3,9 % від кількості касаційних скарг, справ та заяв, що перебували на розгляді у ВССУ, із них 2,6 тис. залишено без руху і надано строк для усунення недоліків.

Станом на 01 січня 2013 р. у складі судової палати у цивільних справах фактично здійснювали правосуддя 52 судді.

Середньомісячне надходження на кожного фактично працюючого суддю цивільної палати у 2012 р. становило 130,7 касаційних скарг, справ та заяв, що на 12,7 % більше порівняно з 2011 р. (116 справ і матеріалів).

У провадженні ВССУ в порядку цивільного судочинства (із урахуванням залишків нерозглянутих скарг на початок звітнього періоду) перебувало понад 57,4 тис. касаційних скарг, що на 4 % більше порівняно з 2011 р. Закінчено провадження у майже 55 тис. касаційних скаргах (із урахуванням повернутих) або 95,7 % [95,5 %]\* від кількості касаційних скарг, що знаходились на розгляді. Із них відкрито провадження у 18,4 тис. справах, витребувано 15,8 тис. справ; більш ніж у 30,5 тис. скаргах було відмовлено у відкритті касаційного провадження, повернуто з різних підстав майже 6 тис. скарг. Залишок нерозглянутих касаційних скарг у цивільних справах становить 2,5 тис., із них залишено без руху і надано строк для усунення недоліків — 2,4 тис. касаційних скарг.

\* Тут і надалі у квадратних дужках наведено відповідні показники за 2011 р.

Попередній розгляд проведено у понад 17,7 тис. цивільних справах, із них відхилено касаційні скарги із залишенням рішення без змін у 7,7 тис. справ, до судового розгляду призначено майже 9,9 тис. справ або 55,6 % [46,6 %] від тих, у яких проведено попередній розгляд.

У касаційному порядку розглянуто понад 10 тис. цивільних справ за касаційними скаргами (колегіями у складі п'яти суддів), із них у майже 8 тис. або 79,6 % [майже у 85 %] випадках касаційні скарги задоволено, тобто скасовано і змінено судові рішення. Питома вага від загальної кількості касаційних скарг, що надійшли у 2012 р., становить 14,5 % або 5,3 % від кількості розглянутих цивільних справ за апеляційними скаргами на судові рішення місцевих загальних судів.

Усього скасовано 5,5 тис. рішень, ухвалених місцевими та апеляційними загальними судами, що становить майже 14 % від кількості касаційних скарг, поданих на рішення судів, які надійшли на розгляд (39,6 тис.), що на 6,9 % більше порівняно з 2011 р. [7,1 %] або 5,4 % від кількості розглянутих цивільних справ за апеляційними скаргами на рішення місцевих загальних судів.

Із загальної кількості скасованих рішень передано на новий розгляд до суду першої інстанції понад 2,4 тис., до суду апеляційної інстанції — 1,4 тис.; 1,2 тис. рішень скасовано із залишенням у силі рішення суду першої інстанції, що було помилково скасовано апеляційним судом (найбільший відсоток таких рішень у м. Києві — 24,4 %); 412 рішень скасовано із ухваленням нового рішення; 63 рішення скасовано із закриттям провадження у справі; 12 рішень скасовано із залишенням заяви без розгляду; 3 рішення у звітному періоді змінено.

Найбільшу кількість скасованих ВССУ протягом 2012 р. рішень у цивільних справах становлять рішення, ухвалені судами м. Києва (25,3 % від кількості зареєстрованих проваджень за касаційними скаргами, що надійшли до ВССУ, або 11,9 % від кількості розглянутих цивільних справ за апеляційними скаргами на рішення); Кіровоградської області (21 % та 7 % відповідно); Закарпатської області (19 % та 6,1 % відповідно); Волинської області (18,3 % та 7 % відповідно); Рівненської області (17,4% та 6,6 % відповідно); Вінницької області (17 % та 6,8 % відповідно) та Київської області (16,9 % та 6,2 % відповідно).

Найменшу кількість скасованих ВССУ рішень становлять скасовані рішення, ухвалені судами Донецької області (8,7 % від кількості зареєстрованих проваджень за касаційними скаргами, що надійшли, або 3,1 % від кількості розглянутих цивільних справ за апеляційними скаргами на рішення); Хмельницької області (10,2 % та 3,8 % відповідно); Чернігівської області (10,2 % та 4 % відповідно) та Дніпропетровської області (11,7 % та 3,3 % відповідно).

У звітному періоді було скасовано 2,4 тис. ухвал, або 15,8 % від кількості касаційних скарг, поданих до ВССУ на ухвали суду першої та апеляційної

інстанцій (у 2011 р. скасовано 1,4 тис. ухвал, або 7,9 % від поданих скарг) або 5,2 % від кількості розглянутих цивільних справ за апеляційними скаргами на ухвали місцевих загальних судів.

Із загальної кількості скасованих ухвал 2,2 тис. становлять ухвали, що перешкоджають подальшому провадженню у справі, із направленням справи для продовження розгляду до суду апеляційної інстанції (1,1 тис.) та до суду першої інстанції (1,1 тис.); 83 — із залишенням в силі ухвали суду, що була помилково скасована апеляційним судом; 125 — із вирішенням питання по суті; 6 — із залишенням без розгляду та 20 — із закриттям провадження у справі; 2 ухвали змінено і вирішено питання по суті.

Найбільший відсоток скасованих у касаційному порядку ухвал у цивільних справах становлять скасовані ухвали, постановлені судами Вінницької області (29 % від загальної кількості зареєстрованих проваджень за касаційними скаргами на ухвали судів). Найменше по Україні було скасовано ухвал, постановлених місцевими загальними судами Сумської області (7,9 %).

Серед розглянутих у касаційному порядку цивільних справ (колегіями у складі п'яти суддів) переважну більшість становлять справи позовного провадження, зокрема спори, що виникають із договорів (3,3 тис. справ або 33,4 % від загальної кількості розглянутих справ), із них 1,3 тис. справ, що виникають із договорів позики, кредиту, банківського вкладу.

Значною є кількість спорів про відшкодування шкоди (1,3 тис.), справ про право власності (1,1 тис.), справ із житлових (864) та із трудових правовідносин (724).

На розгляді у ВССУ перебувало 165 заяв про перегляд судових рішень у цивільних справах у зв'язку з нововиявленими обставинами, із них відмовлено у прийнятті 86 заяв, повернуто 28 заяв, 4 заяви на кінець звітного періоду залишилися нерозглянутими. Було розглянуто по суті лише 15 заяв. За результатами розгляду у задоволенні 14 заяв відмовлено, 1 — залишено без розгляду.

Протягом 2012 р. у ВССУ перебувало на розгляді 3,4 тис. заяв про перегляд судового рішення у цивільних справах Верховним Судом України (ВСУ). За результатами розгляду лише у 182 заявах прийнято ухвалу про допуск справ до провадження. У 1,8 тис. заяв прийнято ухвали про відмову у допуску до провадження; 990 заяв повернуто з різних підстав; 148 — залишено без розгляду; 5 — відмовлено у прийнятті заяви та 4 — відмовлено у поновленні строку подання заяви.

У 2012 р. ВСУ, переглянувши судові рішення ВССУ, скасував 90 судових рішень у цивільних справах (77 повністю і 13 частково), що становить майже 3 % від загальної кількості заяв про перегляд судових рішень ВСУ, які надійшли до ВССУ для вирішення питання про допуск справи до провадження; із них скасовано лише 1 рішення у зв'язку з порушенням

Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справи судом, ухвалене ВССУ, усі інші — з підстав неоднакового застосування судом касаційної інстанції одних і тих самих норм матеріального права, що призвело до ухвалення різних за змістом судових рішень у подібних правовідносинах.

Крім того, у звітному періоді надійшло 64 клопотання про визначення підсудності (ч. 1 ст. 108 ЦПК), всі розглянуто.

Станом на 01 січня 2013 р. у складі судової палати у кримінальних справах ВССУ фактично здійснювали правосуддя 37 суддів.

Середньомісячне надходження на кожного фактично працюючого суддю судової палати у кримінальних справах у 2012 р. становило майже 60 справ і матеріалів (касаційних скарг, справ та заяв), що на 37,6 % більше порівняно з 2011 р. [43,6].

У провадженні ВССУ в порядку кримінального судочинства (із урахуванням залишків нерозглянутих скарг на початок звітної періоду) перебувало понад 17,8 тис. касаційних скарг, що на 26,8 % більше порівняно з 2011 р. Закінчено провадження у майже 17,4 тис. касаційних скарг (із урахуванням повернутих) або 97,5 % [97,8 %] від кількості тих, що перебували на розгляді. За результатами їх розгляду винесено 11,6 тис. постанов про відмову у витребуванні кримінальних справ та 5,8 тис. постанов про витребування або 33,4 % від кількості розглянутих касаційних скарг. Залишок нерозглянутих касаційних скарг, щодо яких не вирішено питання про витребування справ на кінець звітної періоду, становить 437.

Протягом 2012 р. до ВССУ надійшло понад 6 тис. кримінальних справ.

У касаційному порядку перевірено кримінальні справи за касаційними скаргами на судові рішення апеляційних судів стосовно 835 осіб; на судові рішення місцевих загальних судів — майже 6 тис. осіб.

За касаційними скаргами переглянуто вироків апеляційних судів стосовно 791 особи, вироків місцевих загальних судів — стосовно 4,8 тис. осіб, постанов (ухвал) апеляційних судів — стосовно 44 осіб, постанов (ухвал) місцевих загальних судів — стосовно 1,2 тис. осіб.

За результатами перевірки кримінальних справ ВССУ залишено без змін судових рішень майже щодо 4 тис. осіб, скасовано та змінено судових рішень стосовно 2,8 тис. осіб або 41,5 % від загальної кількості перевірених ВССУ.

Касаційне провадження закрито у зв'язку з відкликанням касаційної скарги у кримінальних справах стосовно 230 осіб.

Протягом звітної періоду ВССУ скасовано і змінено вироків стосовно 2,2 тис. осіб, із яких скасовано стосовно 1,6 тис. осіб або 28,8 % від загальної кількості перевірених ВССУ вироків та 5,6 % від кількості осіб, щодо яких переглянуто вироків за апеляційними скаргами.

Найчастіше за касаційними скаргами скасовувалися вироків, постановлені судами таких областей: Львівської — 42,7 % від кількості перевірених вироків, постановлених судами кожного окремого регіону (117 переглянуто,

50 скасовано), або 6,5 % від кількості переглянутих вироків за апеляційними скаргами (за кількістю осіб); Рівненської — 40,5 % (74 переглянуто, 30 скасовано) або 6 % відповідно; Івано-Франківської — 40,4 % (178 переглянуто, 72 скасовано) або 13,8 % відповідно.

У касаційному порядку скасовано вироків у кримінальних справах із направленням справи на нове розслідування стосовно 64 осіб або 4 % від кількості осіб, щодо яких вирок скасовано; із направленням справи на новий судовий розгляд — стосовно 762 осіб (47,5 %); із направленням справи на новий апеляційний розгляд — стосовно 676 осіб (42,1 %).

Кількість осіб, стосовно яких вирок скасовано із направленням справи на новий розгляд на підставі невідповідності призначеного покарання тяжкості злочину та особі засудженого, становить 367, з інших підстав — 1,1 тис. осіб.

Судовою палатою у кримінальних справах перевірено вироків у кримінальних справах стосовно 36 осіб, засуджених до довічного позбавлення волі за умисне вбивство при обтяжуючих обставинах. Стосовно 26 засуджених вироків залишено без зміни, скасовано — щодо 9 осіб. Довічне позбавлення волі замінено на позбавлення волі на певний строк без перекваліфікації злочину 1 особі.

Серед кримінальних справ, розглянутих у касаційному порядку, переважну більшість становлять справи про злочини проти власності (за КК в редакції 2001 р.) — 2,3 тис. осіб або 34,8 % від загальної кількості розглянутих кримінальних справ (за кількістю осіб). Крім того, в касаційному порядку розглянуто значну кількість справ проти життя та здоров'я особи (за КК в редакції 2001 р.), яка становить 1,1 тис. осіб або 16,9 % від загальної кількості розглянутих кримінальних справ (за кількістю осіб).

На кінець звітної періоду залишилися нерозглянутими 205 кримінальних справ та 437 касаційних скарг, за якими не вирішено питання про витребування справ, або 2,7 % від загальної кількості касаційних скарг та справ, які перебували на розгляді.

Необхідно зазначити, що протягом дії КПК до ВССУ надійшло лише 2 касаційні скарги, які підлягають розгляду в порядку, передбаченому положеннями КПК. За результатами розгляду зазначених касаційних скарг постановлено 2 ухвали про відмову у відкритті касаційного провадження у зв'язку з тим, що касаційну скаргу подано на судові рішення, яке не підлягає оскарженню в касаційному порядку.

У звітному періоді до ВССУ надійшло 4 заяви прокурорів про перегляд судових рішень у кримінальних справах, що набрали законної сили, за нововиявленими обставинами, із них 1 заяву повернуто, 1 — розглянуто із скасуванням судового рішення та направленням справи на нове розслідування, 1 — розглянуто із скасуванням судового рішення та направленням справи на новий апеляційний розгляд, 1 заява залишилася нерозглянутою.

Протягом 2012 р. на розгляді у ВССУ перебувала 361 заява про перегляд судових рішень у кримінальних справах ВСУ, із яких 119 заяв повернуто з різних підстав, 14 заяв залишено без розгляду, у 151 заяві прийнято судові рішення про відмову у допуску до провадження, постановлено 33 ухвали про допуск справи до провадження, у 17 заявах постановлено ухвали про відкриття провадження у справі, витребувано 17 справ та 25 заяв залишено нерозглянутими.

Слід зазначити, що до ВССУ надійшло 16 кримінальних справ, витребуваних при розгляді заяв про перегляд судових рішень у кримінальних справах ВСУ у зв'язку із встановленням міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справи судом, що є наслідком недотримання норм процесуального права. При перевірці 6 вироків у зазначених справах заяви задоволено; 4 — залишилися нерозглянутими.

У 2012 р. ВСУ, переглянувши судові рішення ВССУ у кримінальних справах, скасував 9 судових рішень (3 повністю і 6 частково), що становить 2,6 % від загальної кількості заяв про перегляд судових рішень у кримінальних справах ВСУ, які надійшли до ВССУ для вирішення питання про допуск справи до провадження.

Слід зазначити, що усі судові рішення ВССУ у кримінальних справах скасовано ВСУ з підстав неоднакового застосування судом касаційної інстанції одних і тих самих норм матеріального права, що призвело до ухвалення різних за змістом судових рішень у подібних правовідносинах.

Протягом 2012 р. до ВССУ надійшло та розглянуто 519 клопотань (подань) про направлення справ (кримінальних проваджень) з одного суду до іншого.

ВССУ протягом 2012 р. було забезпечено перевірку переважної більшості судових рішень у строки, передбачені процесуальним законодавством.

Однак є поодинокі випадки, коли кримінальні справи розглянуто понад строки, встановлені КПК (226 справ або лише 4 % від кількості кримінальних справ, у яких перевірено вирок, постанови, ухвали).

Проведений аналіз свідчить, що навантаження на суддів обох судових палат ВССУ у 2012 р. продовжує зростати, але цей показник жодним чином не перешкоджає ВССУ виконувати передбачені законом повноваження.